

ПРЕГЛЕД / ОБЗОРИ И РЕЦЕНЗИИ / SURVEY AND BOOK REVIEWS

Татяна Мострова (София, България)

ПРОФ. Д-Р DR.H.C. ЕКХАРД ВАЙЕР
(29 ДЕКЕМВРИ 1939 – 12 ЯНУАРИ 2021)

IN MEMORIAM

На 12 януари 2021 г. на 81-годишна възраст ни напусна видният немски палеославист проф. д-р dr.h.c. Екхард Вайер – дългогодишен директор на Славянския семинар на университета „Алберт Лудвиг“ във Фрайбург (Германия), уважаван преподавател, изследовател с голяма ерудиция и издател на славянското културно наследство. Той беше специалист с отлична професионална подго-

товка. Освен славянска филология (която завършва с магистърска степен при проф. Рудолф Айцетмюлер) Е. Вайер следва и германистика, класическа филология, сравнително индоевропейско езикознание и философия в университета в Саарбрюкен. Веднага след завършването си той работи като асистент на проф. Р. Айцетмюлер в университетите в Тюбинген и Вюрцбург, а през 1965 г. защитава докторската си дисертация при проф. Линда Садник върху славянския превод на *Диалектиката* на Йоан Дамаскин от средата на XIV в. Това изследване получава висока оценка и е отпечатано като монография в издателската поредица на Р. Айцетмюлер, Й. Матл, Л. Садник „*Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes*“¹. Хабилитационният

---

¹ Weier, E. *Die Dialektik des Johannes von Damaskus in kirchenslavischer Übersetzung* (= *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes*. T. 8). Wiesbaden, 1969. XLVIII, 312 p.

му труд (1970), посветен на негативно-то сравнение в руската фолклорна поезия², представя друга област от неговите изследователски интереси. След хабилитирането си Е. Вайер работи като преподавател в Гисен, главен асистент във Вюрцбург, доцент (1972), извънреден професор (1975), зам.-ръководител на Катедрата по славянски езици (1975–1976). От 1977 г. до неговото емеритиране през 2005 г. той е редовен професор и директор на Славянския семинар на Университета във Фрайбург. Любовта към професията и неговите организаторски способности му отреждат ролята на изследовател и ръководител на големи научни проекти и едновременно с това – редактор и издател на поредицата *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes*. Тези два аспекта определят и неговата богата професионална биография.

Научното дело на проф. Вайер обхваща изследвания върху преводни и оригинални произведения на старобългарската литература. Той открива, изследва и издава нови преписи, които съдържат по-късни южнославянски преводи, разработва теми от възникването на староруската литература и влиянието на старобългарската литература и старобългарския литературен език върху староруската книжовна традиция.

Още в първите си публикации Е. Вайер насочва вниманието си към недостатъчно разработени и трудни за разрешаване въпроси на старобългарската книжовна лексика като предаването на гръцката философска терминология в Кирило-Методиевия превод на евангелския текст и функционирането ѝ в

по-късните преводи на *Супрасълския сборник*, *Богословието* и *Шестоднева* на Йоан Екзарх, *Изборника от 1073 г.*³ В състава на *Изборника* (*Симеоновия сборник* по Светославовия препис от 1073 г.) Е. Вайер идентифицира и посочва точно откъсите от 17 глави на *Диалектиката* на Йоан Дамаскин (л. 223–226 към съчинението на Теодор Раитски)⁴. Те са от изключителна важност за установяване на философската терминология в лексиката на старобългарския книжовен език от този период и са принос към проучването на използваната преводаческа техника в самия сборник. Авторът ги изследва паралелно с преводите на *Богословието* и *Шестоднева* на Йоан Екзарх и с други преводни преславски произведения⁵ и подчертава, че специализираните философски термини не трябва да се разглеждат изолирано, а в рамките на цялостната книжовна дейност от IX–X в., като се вземат предвид преводаческите концепции, застъпени в отделните произведения. Той стига до извода, че славянската терминология в *Симеоновия сборник* е много по-единна в сравнение с термините в преводите на Йоан Ек-

² We i e r, E. *Der negative Vergleich in der russischen Volkspoesie* (= Forum Slavicum, 35). München 1972. 224 p.

³ We i e r, E. *Studien zur philosophischen Terminologie des Kirchenslavischen*. – *Die Welt der Slaven*, 9 (1964), № 2, p. 147–175. Авторът отбелязва на с. 151, че използва препечатаното във Висбаден през 1966 г. (MLS, 3) издание на Т.С. М о р о з о в. *Изборник великаго князя Святослава Ярославича, написанный диак. Иоанном в 1073 г.* Санкт-Петербург, 1880.

⁴ We i e r, E. *Altbulgarische, kirchenslavische und russische wissenschaftliche Literatur*. – *Anzeiger für slavische Philologie*, 2 (1967), p. 101–121.

⁵ We i e r, E. *Zur sprachlichen Rezeption der griechischen philosophischen Terminologie im Kirchenslavischen*. – *Anzeiger für slavische Philologie*, 6 (1972), p. 138–177.

зарх поради различието в приетите преводачески принципи. Според него в *Изборника от 1073 г.* се отбелязва стремеж към по-точен, пословен превод и позиционна съгласуваност на гръцката и славянската дума, което може да се свърже с концепцията на Константин-Кирил, изложена в *Македонския кирилски лист* (с. 142–143).

Важни са и наблюденията на Е. Вайер върху други особеностите на преводаческата техника в областта на философската терминология в *Изборника*: отсъствието на чужди думи, стремеж към запазване на гръцкия словоред и търсене на славянски еквиваленти за всяка семантична единица. Отчита се и принципът за превеждане на гръцките композита по-често съставка срещу съставка, отколкото при Йоан Екзарх, който използва и относителни изречения. Е. Вайер има още един ценен принос към изследването на *Симеоновия сборник*. През 1979 г. той открива нов препис (т.нар. Зографски) в първата част на ръкопис от XVI–XVII в. (№ 223 II и 12). Той го определя като руски и според текстологичните и структурните му особености го отнася към групата западноруски преписи с дефектен протограф като Вилненския, Варшавския, Лвовския, Егоровия, Овчинниковия⁶. За съжаление, това откритие не е могло да бъде отразено в Каталога на славянските ръкописи в Зограф, излязъл от печат през същата година⁷. Е. Вайер

---

⁶ We i h e r, E. *Ein weiterer Textzeuge für den Simeonischen Kodex*. – *Anzeiger für slavische Philologie*, 22 (1994), № 2, p. 199–205.

⁷ Р а й к о в, Б., Ст. К о ж у х а р о в, Х. М и к л а с, Хр. К о д о в. *Каталог на славянските ръкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света гора*. София, 1994, с. 122–123, № 223. Ръкописът е определен като Монашески сборник от началото на

взема отношение и по въпроса за установяването на първоначалния текст на *Похвалата за цар Симеон*, поместена в *Изборника от 1073 г.* Като анализира Кирило-Белозерския препис, в който ясно личи „името на първоначалния ѝ адресат“, той изтъква, че това е един от начините на разпространението на старобългарската литература в Киевска Русия. В други свои публикации, посветени на началния етап от историята на староруската литература, Е. Вайер застъпва тезата за приемане на азбуката, старобългарските ръкописни книги и старобългарския литературен език от България чрез константинополския манастир Студион и манастирите на Атон. Той подчертава, че Кирило-Методиевото дело и съхраняването му в България са основни предпоставки за появата на литературна дейност в Киевското княжество в началото на XI в., както и че старобългарските преводи са били образци при създаването на оригинални руски произведения⁸. В двете цитирани в бележка 8 публикации Е. Вайер привежда почти пълен списък на преславските преводи, запазени в руски преписи, за които със сигурност е установено, че имат старобългарски произход.

Най-значимата част от трудовете на проф. Вайер заемат изследванията и изданията на двете части на пъл-

---

XVII в., руска редакция с предполагаем украински произход. В съдържанието липсва индикация за идентифицирания от Е. Вайер текст.

⁸ We i h e r, E. *Die altrussische Literatur der Kiever Zeit*. – In: *Neues Handbuch der Literaturwissenschaft*. Bd. 6. Wiesbaden, 1985, p. 411–435; We i h e r, E. *Die Christianisierung und die Anfänge der Literatur in Rußland*. – In: *Tausend Jahre Christen in Rußland*. München–Zürich, 1988, p. 8–28.

ния южнославянски превод от XIV в. на *Извор на знанието* (Πηγή γνώσεως) на Йоан Дамаскин. Първата част *Диалектика* на Йоан Дамаскин, защитена като докторска дисертация, излиза през 1969 г., а втората част *Догматика*, която включва теологичните глави, е въведена в научно обращение през 1987 г. (подготвена за печат със сътрудничеството на Ф. Келер и Х. Миклас)⁹. Двете издания имат еднотипна концепция и следват най-добрите едичионни практики на немската палеославистика. Те включват подробно кодикологично, палеографско и правописно описание на основния най-пълен препис от манастира в Крушедол (МСПЦ 176) и на останалите ръкописи, използвани в справочния апарат. Вниманието на изследователя е насочено преди всичко към взаимоотношенията между отделните преписи от гледище на текстологичната им характеристика и техните генеалогични връзки. Тук авторът отново потвърждава изказаното още в изданието на *Диалектиката* предположение, че преводът е бил осъществен най-късно в средата на XIV в., вероятно в Лаврата „св. Атанасий“ на Атон и още в самото начало са възникнали две самостоятелни версии – сръбска и българска. Като най-съществена особеност на превода Е. Вайер посочва наличието на точни славянски съответствия (1:1) за всяка словообразователна гръцка единица. Установяването на изходния гръцки текст е предшествано от задълбочени текстологични проучвания вър-

ху голяма част от гръцките преписи по изданието на Б. Котер. Текстовата част включва богат справочен апарат, изчерпателен коментар, паралелен гръцки текст и немски превод. Приложени са прецизно изработени славяно-гръцки и гръцко-славянски индекси, които дават възможност за по-нататъшни изследвания на специалисти от различни области. Текстът на южнославянския превод на *Извор на знанието* от XIV в. е използван от Е. Вайер (в съавторство с Х. Миклас) и като основа за сравнение в друго проучване върху специализираната лексика в старобългарския книжовен език и преводаческите похвати на Йоан Екзарх. Специално за превода на *Богословието* той изтъква не само неговата по-голяма архаичност, но и по-голямата му независимост от гръцкия оригинал. Различията в двата превода се определят от синтактични и лексикални критерии¹⁰.

Значителна част от своя творчески потенциал Е. Вайер посвети на изданието и изследването на старобългарския превод на *Огласителните и тайноводствените поучения* на Кирил Йерусалимски, дело на Константин Преславски (края на IX – началото на X в.). Реализацията на този дългогодишен проект беше предшествана от изследването на 21 славянски преписа на *Поученията*, чиято ръкописна традиция започва с класическите старобългарски *Хилендарски листове* от XI в. и най-стария им руски препис от XI–XII в. Част от резултатите от проучванията на Е. Вайер бяха изнесени на Междуна-

⁹ We i e r, E. *Die Dogmatik des Johannes von Damaskus in der kirchenslavischen Übersetzung des 14. Jahrhunderts*. Herausgegeben unter Mitarbeit von F. Keller und H. Miklas. Band 1 (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 25). Freiburg i. Br., 1987. LX, 841 p.

¹⁰ В а й е р, Е., Х. М и к л а с. *Преводачески похвати в Богословието на Йоан Екзарх в сравнение с по-късни паралелни преводи*. – Старобългарска литература, 19 (1986), с. 29–59.

родната научна конференция в София през 2005 г., организирана от Кирило-Методиевския научен център. Доказана беше връзката на редактирания препис на Висарион Дебърски от XVI в. (НБКМ 305) с 2 руски преписа, произхождащи от български изводи, и бяха представени взаимоотношенията между преписите на катехезите от Успенския и Софийския комплект на ВЧМ¹¹. През 1998 г. текстът на *Поученията* беше отпечатан във втория мартенски том на Великите чети-минеи на митрополит Макарий по Успенския препис от средата на XVI в.¹² Последвалото ново издание на Е. Вайер от 2017 г. обаче се основава на най-стария запазен руски препис (ГИМ Син. 478) от края на XI – началото на XII в., който съдържа пълния превод. То е осъществено в сътрудничество с Н. Киндерман, А. Минчева и Е. Серебрякова и е придружено с детайлното палеографско описание на ръкописа от Е. Уханова¹³. Текстовата част е снабдена със справочен апарат,

---

¹¹ W e i h e r, E. *Zur Überlieferung der altbulgarischen Übersetzung der Katechesen Kyrills von Jerusalem*. – In: Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура IX–X век. Под ред. на Св. Николова (= Кирило-Методиевски студии. Кн. 17). София, 2007, с. 28–34.

¹² W e i h e r, E., S. O. Š m i d t, A. I. Š k u r k o (Hrsg.). *Die Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Uspenskij Spisok*. Bd. 2. 12.–25. März (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 41). Freiburg i. Br., 1998, 429a–528c.

¹³ *Die altbulgarische Übersetzung der Katechesen Kyrills von Jerusalem*. Herausgegeben von E. Weiher unter Mitarbeit von N. Kindermann, A. Minčeva und E. Serebrjalkova mit einer detaillierten paläographischen Beschreibung der ältesten ostslavischen Abschrift (GIM Sin. 478) von E. Uchanova (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris.

който включва палеографски и правописни особености на ръкописа, преписвачески грешки, несъответствия между византийския и славянския текст, варианти по 4 от представените 11 преписа. На всяка страница под справочния апарат са отбелязани съответните места в гръцкия текст по PG¹⁴ и по Успенския препис от изданието на втория мартенски том на ВЧМ (MLS, 41). Това издание е последният дар на изследователя и издателя на славянското ръкописно наследство и се надяваме то да бъде споделено от всички, които имат отношение към старобългарските преславски преводи.

За специалистите в областта на старите славянски литератури проф. Е. Вайер ще остане един от най-добрите познавачи на трите минейни комплекта (Успенски, Софийски и Царски), създадени по времето на митрополит Макарий. С умението си да убеждава и с дипломатическите си способности той привлече голям брой сътрудници и съмишленици. Под неговото енергично ръководство и с професионалната му ангажираност в Славянския семинар на Фрайбургския университет бе осъществен един от най-значимите международни проекти за издаването на *Великите чети-минеи* на всерусийския митрополит Макарий от немски, руски и български специалисти, финансиран от Немското научно дружество (Deutsche Forschungsgemeinschaft). От богатата съкровищница на преводни и оригинални южнославянски и източнославянски произведения от IX до XVI в. по Успенския препис са издадени три тома

Fontes et dissertationes. T. 64). Freiburg i. Br., 2017. 586 p.

¹⁴ M i g n e, J.-P. *Patrologiae cursus completus. Series graeca*. T. 33. Paris, 1886.

за м. март и три тома за м. май. Всеки начален том съдържа подробно палеографско описание, изследване на хартията и водните знаци и украсата на ръкописа, направени от специалистите от Държавния исторически музей в Москва (Л.М. Костюхина, Е.М. Шулгина, Т.В. Дианова и Е.И. Серебрякова). Към текстовата част, специално за майските токове, бяха добавени отделно подвързани коментари, които освен особености в славянския текст и гръцки еквиваленти включват и различения по Софийския и Царския препис¹⁵. С голям интерес бяха посрещнати и подготвените по идея на проф. Вайер два тома със студии с кодикологичен, текстологичен и сравнително-исторически характер върху публикуваните материали от *Великите чети-минеи*¹⁶. Огромните

---

¹⁵ We i h e r, E., S.O. Š m i d t, A.I. Š k u r k o (Hrgs.). *Die Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Uspenskij Spisok*. Bd. 1. 1.–11. März; Bd. 2. 12.–25. März; Bd. 3. 26.–31. März (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 39; T. 41; T. 45). Freiburg i. Br., 1997; 1998; 2001; We i h e r, E., S.O. Š m i d t, A.I. Š k u r k o (Hrgs.) *Die Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij. Uspenskij Spisok*. Bd. 1. 1.–8. Mai; Bd. 2. 9.–23. Mai; Bd. 3. 24.–31. Mai (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 51, T. *51; T. 53, T. *53; T. 60, T. *60). Freiburg i. Br. 2007; 2009; 2013.

¹⁶*Abhandlungen zu den Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij: Kodikologische, miszellenologische und textologische Untersuchungen*. Bd. 1. Hrsg. von Ch. Voss, H. Warkentin und E. Weiher (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 44). Freiburg i. Br., 2000; *Abhandlungen zu den Großen Lesemenäen des Metropoliten Makarij*. Bd. 2. Hrsg. von E. Maier und E. Weiher (= Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Fontes et dissertationes. T. 49). Freiburg i. Br., 2006. В изследователската част на тази го-

по обем издадени токове за м. март и май (от около 5000 страници) ще предоставят и в бъдеще нови възможности за оценка на съхраненото славянско културно наследство.

От 1977 проф. Е. Вайер става член на редакционната колегия и създател на основаната от Р. Айцетмюлер, Й. Матл, Л. Садник поредица *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris*, а от 2000 г. е неин единствен издател и редактор. В нея той активно подкрепя изследователски проекти с висока научна стойност като: „Altbulgarische Grammatik“ на Р. Айцетмюлер, „Altkirchenslavische (Altbulgarische) Syntax“ на Р. Вечерка (в пет тома), „Rozmyslanie przemyskie“ (в два тома) от Ф. Келер и В. Тварджик, изданието на старобългарския превод на *Паренезиса* на Ефрем Сирийски, подготвено от Г. Бойковски и Р. Айцетмюлер, „Das altslavisches Hirmologion“ от Кр. Ханник, седем тома с критично издание и словоуказатели към превода на корпуса на Псевдо-Дионисий Ареопажит (ред. Г. Холц и Г. Прохоров), „Триодните синаксари в средновековната славянска книжнина“ от Л. Тасева, шестте тома на мартенския и майския комплекс на *Великите чети-минеи* (ред. Е. Вайер), „Старобългарското Учителното евангелие на Константин Преславски“ от М. Тихова, „Старобългарският

ляма инициатива беше включен и съвместен проект на Университета във Фрайбург и Кирило-Методиевския научен център на БАН на тема „Изследване на текстологическите и преводаческите особености на старобългарски творби във Великите чети-минеи на митрополит Макарий“ с ръководители: проф. д-р Е. Вайер и ст.н.с. д-р Св. Николова (2005–2007 г., финансиран от Германската служба за академичен обмен (DAAD) и Министерството на образованието и науката в България).

превод на Поученията на Кирил Йерусалимски (по най-стария съхранен препис в ГИМ Син. 478)“ (ред. Е. Вайер). Така от 1977 г. до днес в поредицата са излезли 54 тома, които включват монографични изследвания, наборни издания на ръкописи и други текстове, тематични и юбилейни сборници¹⁷.

За заслугите си към българистиката проф. Е. Вайер е удостоен през 2002 г. с титлата „почетен доктор“ на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ и е награден с почетния знак на БАН „Марин Дринов“ на лента през 2020 г.

Всеки, който познаваше проф. Вайер, ще си спомня за неговия благороден

характер, добронамереност и отзивчивост. Той беше готов да изслуша с внимание и да подкрепи всяка рационална идея, да помогне при всеки възникнал проблем. Пословичното му чувство за отговорност като изследовател и ръководител на големи международни проекти, както и несъмнените му организационни способности му спечелиха уважението на цялата славистична общност. Неговите научни трудове, неговото дело на редактор и издател, запечатано в томовете на поредицата *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris*, ще останат като безценен дар за поколения напред наследници на палеославистиката. Поклон пред светлата му памет!

Татяна Мострова,
Кирило-Методиевски научен център –
Българска академия на науките

---

¹⁷ Пълен списък на изданията се намира на адрес: <https://www.weiher-verlag.de/publikationen.html>.

